

VLAAMSE RAAD

ZITTING 1990-1991

18 JULI 1991

BELEIDSNOTA

Algemeen welzijnsbeleid

ingediend door
de heer J. Lenssens,
Gemeenschapsminister van Welzijn en Gezin

Voorwoord

Op 22 en 23 november 1990 had in Gent het eerste Vlaams Welzijnscongres plaats. Voor het eerst kwamen zovelen uit de hele welzijnssector, en dit na een intense voorbereiding, samen om te debatteren over het brede welzijnsveld.

Dit document is een rechtstreeks gevolg van het Welzijnscongres. Want reeds in mijn slottoespraak werd aangekondigd dat, “vertrekkend van uw (=congresdeelnemers) basisoriëntaties ik aan de Vlaamse Regering en de Vlaamse Raad een voorstel zal doen van globale beleidsopties, samengevat in een Algemene Welzijnsbeleidsnota.”

Reeds eerder verschenen naar aanleiding van het Congres 3 boeken over de welzijnszorg in de Vlaamse Gemeenschap. Het eerste boek, “Voorzieningen en Overheidsbeleid” bevat een inventaris van heel de sector. Het boek “Facetten en standpunten” bevat een aantal theoretische bijdragen over het welzijnswerk. Tenslotte is er het verslagboek van het Congres, getiteld ‘Toekomstoriëntaties’.

Precies op deze toekomstoriëntaties, geformuleerd door de congresdeelnemers, heb ik mij gesteund om deze Algemene Welzijnsbeleidsnota, die de **krachtlijnen** schetst van het welzijnsbeleid voor de komende jaren, voor te bereiden.

Deze beleidsnota wil een aantal beleidsopties formuleren die geldig zijn voor alle deelsectoren. Er werd bewust **niet** gekozen voor een exhaustieve benadering. De voorkeur werd gegeven aan het formuleren van duidelijke en concrete **beleidsopties** met betrekking tot alle componenten en **actoren** van het welzijnswerk.

Deze Algemene Welzijnsbeleidsnota zal worden neergelegd bij de Vlaamse Regering en bij de Vlaamse Raad. Het is immers belangrijk dat de welzijnszorg, waarvan het maatschappelijk belang steeds meer onderkend wordt, voorwerp is van een algemene discussie.

Duidelijk is dat zowel de toenemende welzijnszorgbehoefte als de **kwaliteitsvereisten** die aan de dienstverlening worden gesteld in de komende jaren bijkomende middelen noodzakelijk maken. De hierna geformuleerde beleidsopties moeten in dit algemene kader gesitueerd worden. Een kader waartoe zeker ook de belangrijke rol van het gezin moet worden gerekend.

Jan LENSSENS

Inhoud.Patina.**DEEL 1: VVELZIJSZORG, EEN BEKNOPT BEBCHRIJVING.**

1. Hoofdstuk 1. Welzijn, welzijnszorg, welzijnsbeleid en doeleinden.	1
2. Hoofdstuk 2. Welzijnszorg. Een beknopt overzicht.	6
3. Hoofdstuk 3. Het belang van de welzijnszorg.	8
4. Hoofdstuk 4. Steeds toenemende noden.	12

DEEL 2 : BELEIDSOPTIES.

1. De rechtspositie van de cliënt versterken.	21
2. De voortzetting van de herwaardering van de loon- en arbeidsvoorwaarden.	24
3. De participatie van de werknemers en gebruikers bevorderen.	27
4. De mantelzorg en de vrijwilligers de plaats geven die hen toekomt.	29
5. Een grotere doelgerichtheid, meer samenwerking, differentiatie en programmatienormen.	31
6. Naar een meer solide financieringsbasis voor de welzijnsvoorzieningen.	33
7. De Welzijnseffectenrapportering (WER), signaalrapporten en een sociale barometer. Instrumenten ter voorkoming van de afwenteling van problemen op de welzijnssector.	34
8. Het VESOC uitbreiden tot de welzijnssector.	36
9. Een centrale Vlaamse Welzijnsraad.	37
10. Een betere wetenschappelijke onderbouw van het Welzijns- beleid.	38

DEEL 1 : WELZIJSZORG, EEN BEKNOPTE BESCHRIJVING.

Hoofdstuk 1.

Welzijn, welzijnszorg, welzijnsbeleid en doeleinden.

Hierna wordt even stil gestaan bij enkele kernbegrippen.

1.1. Welzijn.

Tot in de begin jaren zestig werd het woord welzijn nagenoeg niet gebruikt. Het begrip welvaart stond toen voor een toestand van voorspoed en van volle behoeftebevrediging en dit zowel op het persoonlijke vlak als op het vlak van de gemeenschap. Pas later is men de woorden welvaart en welzijn als twee van elkaar gescheiden en soms zelfs tegenstrijdige, begrippen gaan hanteren. Dit laatste is zeker niet correct. Echte welvaart kan niet zonder welzijn en omgekeerd.

In deze nota wordt het begrip welzijn' vooral gehanteerd met de bedoeling het accent te leggen op het kwalitatieve aspect van het samen-leven en het leven zelf. Welzijn heeft dan te maken met : (a) de lichamelijke conditie, (b) de psychische gezondheid, (c) de relaties met de anderen, (d) de deelname aan de samenleving, (e) het materieel levenspeil en (f) de zingeving van het leven.

1.2. Welzijnszorg.

Een van de manieren om het **begrip** welzijnszorg in te vullen is er een aantal gemeenschappelijke kenmerken van aan te geven.

Een eerste kenmerk van de welzijnszorg is haar verscheidenheid en dit zowel op het vlak van de problemen, de doelgroepen, de benadering als de organisatie en methode. Het gaat om een bonte waaier van activiteiten zoals informatie en advies verlenen, psyche-sociale hulpverlening verstrekken, het opzetten van integratiegerichte activiteiten en gemeenschapsinitiatieven helpen ontwikkelen.

Een tweede kenmerk is dat de welzijnszorg zich niet (meer) uitsluitend richt tot de 'uitvallers', of zich beperkt tot het wegwerken van tekorten maar in een aantal gevallen ook het welbevinden tracht te bevorderen en dit voor zeer ruime groepen.

¹. Welzijn werd in een van de congres teksten omschreven als de dynamische toestand van welbevinden.

In het ontwerpdecreet op het ambulant welzijnswerk wordt welzijn gedefinieerd als de integrale menselijke ervaring die optreedt wanneer, binnen een sociale context, tussen de lichamelijke, psychische, relationele, maatschappelijke en existentiële componenten van het menselijk bestaan een evenwicht is bereikt dat door de mens zelf wordt als het hoogste bereikt ervaren.

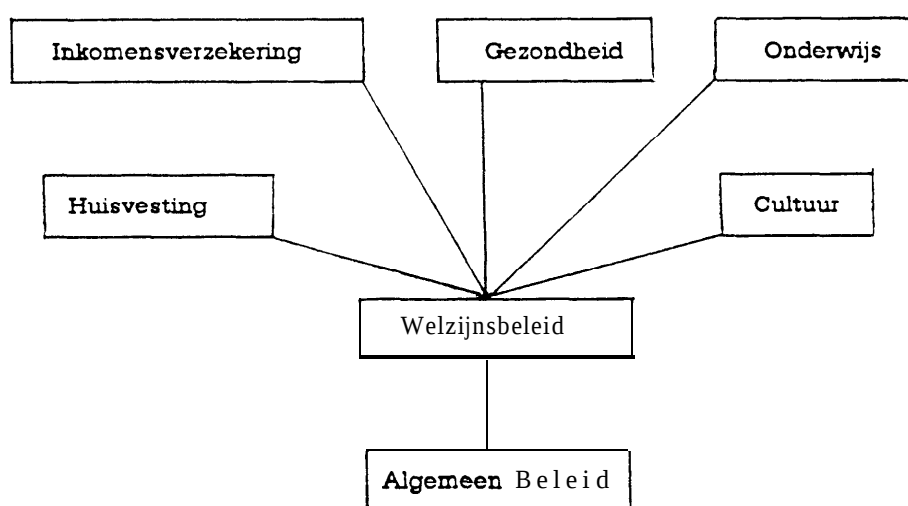
Kenmerkend voor de welzijnszorg is ook dat zij bijna steeds **kiest** voor het concrete geval, hier en nu. De sector staat zeer dicht bij en is tegelijk zeer afhankelijk van de andere maatschappelijke instituties. Veranderingen die zich op de diverse maatschappelijke vlakken afspelen veroorzaken en nopen tot aanpassing van de welzijnszorg.

Dit betekent echter niet dat er automatismen zouden spelen. Een algemeen beleid kan zowel tot nieuwe taken stimuleren als oneigenlijke opdrachten aan de sector opleggen. Dat is trouwens ook de reden waarom een eigen en zelfstandig welzijnsbeleid zo belangrijk is.

1.3. Welziinsbeleid.

Daarnaast is het nuttig na te gaan wat de positie is van de welzijnszorg ten aanzien van de andere belendende domeinen. In onderstaand schema wordt de relatie geschetst tussen enerzijds het welzijnswerk en de sectoren die daar nauw mee samenhangen en anderzijds de positie van het welzijnswerk ten opzichte van het algemeen beleid.

Schema 1.

Het beleid in al deze domeinen is gebaseerd op vier componenten : verantwoordelijkheid, solidariteit, preventie en risico. Elke sector heeft zo zijn eigen **beleidsmix**.

Dit **alles** belet niet dat er tussen deze werkvelden grijze zones bestaan. Zo zijn een aantal taken inzake preventie en voorlichting even goed als medische dan als **welzijnsactiviteiten** te beschouwen. Soms kunnen activiteiten van zelfhulpgroepen **net zo goed als sociaal- cultureel werk** worden bestempeld, horen een aantal taallessen voor migranten zowel thuis in onderwijs als in het specifiek migrantenbeleid.

1.4. Doeleinden.

In regel is elk algemeen beleid gericht op de bevordering van welvaart met inbegrip van welzijn. In de mate dat op de verschillende vlakken van het economisch en maatschappelijk leven sprake is van een op de mens gericht beleid, in **die mate** is er ook sprake van een welzijnsbeleid. Voor dit doel • deze nota • is deze omschrijving van het welzijnsbeleid echter te ruim.

Welzijnswerk heeft in essentie vier doeleinden* namelijk individueel welzijn, sociale gelijkheid, sociale integratie en sociale stabiliteit.

1.4.1. Individueel welzijn verwijst naar een toestand van een positieve ervaring van het eigen bestaan. Meer en meer wordt van de overheid verwacht, sterker zelfs het wordt geformuleerd als een recht, dat zij **via** welzijnsvoorzieningen instaat en verantwoordelijk is voor de realisatie van dat zelf te bepalen welzijn.

Deze evolutie is met zonder gevaar. Vooreerst dreigt de overheid vanuit deze visie overvraagd te worden. Daarnaast is de welzijnszorg niet altijd de meest aangewezen weg om problemen op te lossen. Tenslotte moet de eigen verantwoordelijkheid, de emancipatie en de autonomie van de persoon de belangrijkste component blijven van dit welzijnsstreven.

Wel heeft de samenleving de plicht voor elke burger een basispakket van **welzijnsprestaties** aan te bieden waarmee de burger zich in alle omstandigheden een menswaardig bestaan kan verzekeren en een volwaardig lid van de samenleving kan zijn.

1.4.2. Het objectief van de sociale gelijkheid bevat twee componenten : (a) het verminderen van de sociaal-economische ongelijkheid tussen bevolkingsgroepen en (b) het betrachten van een gelijke toegankelijkheid van voorzieningen voor alle inkomensgroepen en probleemcategorieën.

De mogelijkheden van het welzijnswerk om de sociaal-economische gelijkheid te realiseren zijn eerder beperkt. Het welzijnswerk moet zich vaak node beperken tot het trachten weg te werken van de negatieve gevolgen. Het is immers in het directe sociaal-economisch beleid dat de ongelijkheid en de discriminatie moet worden aangepakt. Het welzijnswerk heeft wel een ondersteunende functie ten aanzien van het emancipatiestreven van bepaalde groepen of sociale bewegingen.

De gelijke toegankelijkheid voor iedereen is reeds lang een permanente bekommernis van het welzijnswerk. Wel mag de ene afhankelijkheid niet vervangen worden door een andere afhankelijkheid. Zo mag de evolutie naar meer rechten als cliënt in plaats van goodwill in de dienstverlening, niet betekenen dat het welzijnswerk zou fungeren als enige toegangspoort om deze rechten te bekomen. Daarom moet er steeds voldoende aandacht zijn om, zo mogelijk, het **probleemoplossend** vermogen van de betrokkene te verhogen,

². Zie ook, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (W.R.R.), Herwaardering van welzijnsbeleid, 's Gravenhage, 1982.

J. Breda, De Welzijnszorg in de Vlaamse Gemeenschap, Leuven/Appeldoorn, 1990.

Bovendien moet het kunnen dat in een aantal gevallen 'op ongelijke behoeften' op een ongelijke mate wordt ingegaan. Hierbij wordt onder meer gedacht aan groepen als bejaarden en gehandicapten, die het recht hebben een leven te leiden dat evenwaardig is aan dat van personen die niet op de dienstverlening zijn aangewezen.

1.4.3. Het welzijnswerk moet ook bijdragen tot de sociale **integratie**. Zij heeft de taak sociale integratie zowel te bevorderen ten aanzien van hen die niet in sociale verbanden (zoals gezinnen, arbeidssituaties, ideële groepen) kunnen of willen participeren als ten aanzien van hen die dat wel wensen.

Ten aanzien van deze laatsten zal zij zich in de eerste plaats ondersteunend moeten opstellen. De personen of groepen die zich niet in hun leef- en werkverband kunnen handhaven zullen door het welzijnswerk moeten worden opgevangen. Wel moet er worden over gewaakt dat de sociale dienstverlening niet als een substituut-integratiekader wordt gebruikt want dit verhoogt de afhankelijkheid.

Ook gesegmenteerde integratie, waarbij **leeftijds-** en sociaal-culturele minderheden bijna enkel in eigen **kring** vertoeven, moet worden vermeden,

1.4.4. De welzijnssector draagt bij tot de sociale **stabiliteit** door haar stabiliserend effect op de economie en door het feit dat zij het gezin van een aantal taken geheel of gedeeltelijk ontlast. De welzijnssector heeft hier echter niet het monopolie, ook andere economisch maatschappelijke sectoren dragen bij tot de sociale stabiliteit. Zo neemt de economische sector, bijvoorbeeld via tewerkstelling van gehandicapten, taken op waarmee het gezin anders alleen zou staan.

Wanneer de onderlinge evenwichten tussen de verschillende instituten (gezin, werk, vrije tijd, persoonlijke ontwikkeling) dreigen verbroken te worden, ontstaat er voor het welzijnswerk een bijzondere situatie. De welzijnszorg mag zich in die omstandigheden niet meer alleen toeleggen op het individueel welzijn, maar moet op dat ogenblik met meer nadruk ook maatschappelijke doelstellingen nastreven. Ondanks het feit dat de oorzaken van de problemen vaak elders liggen, heeft zij op dat moment dus een eigen opdracht.

Vooreerst heeft zij een belangrijke signalisatiefunctie. Door de eigen aard van het werk wordt zij vaak als eerste geconfronteerd met nieuwe knelpunten of ontwikkelingen. In voorkomend geval komt het er dan op aan deze tijdig en met voldoende aandrang bij de beleidsverantwoordelijken te signaleren, zodat meer geëigende instanties ze kunnen aanpakken. De totstandkoming van de wet op het consumentenkrediet illustreert de mogelijkheden van het welzijnswerk op dit vlak.

Hierbij aansluitend wordt de laatste tijd vanuit het welzijnswerk meer en meer **aangedrongen** op een **anticipatief** beleid. Het zou inderdaad een aanzienlijke vooruitgang zijn wanneer in de diverse socio-economische sectoren, bij belangrijke beslissingen, er voorafgaandelijk zou worden nagegaan wat de concrete gevolgen zijn voor het individueel welzijn van iedereen en voor het effect van de **maatregel** op de achtergestelde groepen.

Tenslotte is de welzijnssector ook goed geplaatst om te experimenteren met nieuwe oplossingen. Dergelijke experimenten moeten dan wel gebeuren in voldoende overleg en samenwerking met aanverwante werkterreinen en te gepasten tijde hun structurele vertaling vinden. Het alfabetiseringswerk is hiervan wellicht een goed voorbeeld.

Hoofdstuk 2.

Welzijnszorg. Een beknopt overzicht.

Toen in 1980 met de bijzondere wet op de staatshervorming de bevoegdheid over de bijstand aan personen aan de Gemeenschappen werd overgedragen kon niet vermoed worden dat het welzijnsbeleid hiermee zo'n vlucht zou kunnen nemen

Specifiek wat betreft de bijstand aan personen, maakt de wet een onderscheid tussen de volgende **sectoren**³ :

- het jeugd- en gezinsbeleid
- het maatschappelijk welzijn
- de migranten
- de gehandicaptenwerking
- het bejaardenbeleid
- de jeugdbescherming
- de hulpverlening aan de gevangenen,

2.1. Sterke toename van het budget.

De enorme groei van de Welzijnssector wordt goed geïllustreerd door de evolutie van de uitgavenbegroting van de Gemeenschapsminister van Welzijn en Gezin (zie tabel 1).

Tabel 1. Evolutie uitgaven van de welzijnssector in de Vlaamse Gemeenschap.'

	Uitgave	Groei		Aandeel . *
		Nom.	Reëel	
1981	12,7	100	100	-
1982	17,4	136	126	-
1983	16,3	127	107	-
1984	16,2	126	100	-
1985	17,3	135	102	-
1986	19,1	149	112	-
1987	19,2	150	111	-
1988	19,9	156	113	-
1989	20,2	159	117	6
1990	22,1	174	124	7
1991	24,1	190	131	8

De jaarlijkse toename van het welzijnsbudget bedroeg in de periode 1981-1991 gemiddeld 13.9 %. In de periode 1989-1991 bedroeg de stijging zelfs 47 %. Het aandeel van de sector welzijn in het geheel van de uitgavenbegroting van de Vlaamse Gemeenschap evolueerde sinds 1989 van 6 % naar 8 %.

2.2. Degelijke wetgeving.

Niet **alleen** op het financiële vlak maar ook op het legistieke vlak werden aanzienlijke inspanningen geleverd om voor de verschillende deelsectoren een degelijk wettelijk en organisatorisch kader uit te bouwen.

Hierbij een niet exhaustief overzicht van de belangrijkste decreten in de diverse deelsectoren (zie ook bijlage 1).

- Het decreet tot oprichting van Kind en **Gezin**.(1984)
- Het decreet op de Bijzondere Jeugdzorg (1985,1990).
- Het decreet op de Voorzieningen voor Bejaarden (1985,1991)
- Het decreet tot oprichting van het Vlaams Fonds voor de integratie van personen met een handicap.(1990)
- Het decreet op het Bijzonder Fonds voor Maatschappelijk Welzijn (1990)
- Het Vlaams Fonds voor de integratie van de kansarmen (1990).
- Het decreet op het maatschappelijk opbouwwerk (1991).
- Het ontwerpdecreet op het algemeen welzijnswerk (1991).

Daarnaast werden voor de meeste deelsectoren ook beleidsnota's opgesteld die een beeld moeten scheppen van het toekomstig beleid.

- De beleidsnota over de gehandicapten (1989)
- De beleidsnota over het migrantenwerk (1989).
- De beleidsnota over het bejaardenbeleid, "60+ perspectief" (1990).
- De beleidsnota over de armoede (1990).
- De beleidsnota over de bijzondere jeugdzorg, "Uit de marge" (1991).

Hoofdstuk 3.

Het belang van de welzijnszorg.

De welzijnszorg levert een belangrijke bijdrage in de humanisering van de samenleving. Deze essentiële bijdrage is niet te kwantificeren. Aan de hand van cijfers over de economische betekenis, de tewerkstelling en het aantal cliënten, kan wel een algemene indicatie worden gegeven van het belang van deze sector.

3.1. Economisch belang.

Er is het economisch belang van de sector . Onderstaande tabel geeft een overzicht van het totaal aan ontvangsten en uitgaven voor de welzijnssector in Vlaanderen.

Tabel 2. Ontvangsten en uitgaven (in miljarden frank) voor welzijnszorg in Vlaanderen, 1988.*

Ontvangsten		Uitgaven	
1. Eigen bijdrage :	21,7	1. Investerings :	3,3 mld
2. Verzekering :	8,5	2. Loonkosten :	36,7 mld
3. Belastingen :	55,0	3. Werkingskosten:	18,2 mld
		4. Uitkeringen :	27,0 mld
Totaal :	85,2	Totaal :	85,2 mld

Bron : Spinnewyn O.C.

Bovenstaande tabel geeft aan dat de globale uitgaven voor de welzijnssector uiteraard veel hoger liggen dan de begrotingsuitgaven van de Vlaamse Gemeenschap.

Recent zijn hierover twee interessante studies verschenen. **H. Pacolet, R. Wouters** en **H. Spinnewyn**, Het **profit** van de **non-profit**. Koning Boudewijn Stichting, 1988.

H. Spinnewyn, Economische betekenis van de welzijnszorg, HIVA, 1991.

Het aandeel van de Vlaamse Gemeenschap is samen met de Nationale Overheid goed voor 54 % voor de financiering (zie tabel 3).

Tabel 3. Financiering welzijnszorg (1988).
%

Nationale overheid	28
Vlaamse Gemeenschap	26
Lokale overheid	11
Verzekering	10
Privé	25
Totaal	100

Bron : Spinnewyn O.C.

De totale uitgaven (van alle overheden samen) verdeeld over de belangrijkste deelsectoren geeft volgende verdeling.

Tabel 4. Verdeling van de totale uitgaven over de
diverse deelsectoren (1988).
%

Jeugdzorg	5
Gezins- en bejaardenzorg	39
Kinderzorg	6
Gehandicaptenzorg	17
Maatschappelijke dienstverlening	33
Totaal	100

Bron : Spinnewyn O.C.

Een opvallend element in bovenstaande tabel is het **grote** aandeel van de **gezins-** en bejaardenzorg en de maatschappelijke dienstverlening. Samen vertegenwoordigen zij bijna **3/4** van de uitgaven.

3.2. De tewerkstelling.

Er is de tewerkstelling in de sector. Verdeeld over de diverse sectoren kan de tewerkstelling in de welzijnszorg als volgt geschetst worden.

Tabel 5. Personeel tewerkgesteld in de **welzijnssector**.^{*}
1988.

	Aantal	%
Jeugdzorg	3 296	4
Gezins- en bejaardenzorg	36 977	48
K i n d e r z o r g	10 321	13
Gehandicaptenzorg	25 354	32
Maatschappelijke dienstverlening	2 225	3
Totaal	78 173	100

• Inclusief bijzondere **tewerkstellingscircuits**.

Bron : **Spinnewyn, Lammertijn**

Om de cijfers correct te interpreteren moet er worden rekening gehouden met een deeltijdse tewerkstelling van gemiddeld 38 % .

Het aantal werknemers dat in de welzijnssector is tewerkgesteld via een bijzonder tewerkstellingsstatuut kan geraamd worden op 9 790. Dit is 12 % van de totale tewerkstelling. Opvallend is ook het grote aandeel van de vrouwen in de tewerkstelling (ca. 80 %).

Het welzijnswerk schept ook werkgelegenheid voor het commerciële circuit. Via toelevering en diverse afgeleide effecten wordt voor elke vijf **tewerkstellingsplaatsen** in de welzijnszorg één bijkomende tewerkstellingsplaats in de private sector gecreëerd.

3.3. Het aantal cliënten.

Er zijn het aantal mensen dat beroep doet op de diverse diensten, De mensen om wie het feitelijk te doen is. Schattingen maken van het totaal aantal burgers die in de **loop** van een jaar beroep doen op een of andere dienst is nagenoeg met mogelijk.

Wij beperken ons hierna dan ook tot enkele kerngegevens in de diverse sectoren.

Tabel 6. Cliënteel dat beroep doet op de welzijnsdiensten.
Enkele **kerncijfers**.⁵

Jeugdzorg

aantal minderjarigen dat contact heeft met de comité's voor bijzondere jeugdzorg	8 800
--	--------------

Gezins- en bejaardenzorg

aantal cliënten gezins- en bejaardenhulp	37 900
aantal personen dat regelmatig beroep doet op de maaltijdbedeling	13 000
bewoners rust- en bejaardentehuizen	47 000

Kinderzorg

aantal kinderen (-3j) dat regelmatig door een dienst of instelling wordt opgevangen,	40 000
--	--------

Gehandicaptenzorg

aantal gehandicapten dat verblijft in een (semi)-residentiële voorziening.	16 000
--	--------

Maatschappelijke dienstverlening

aantal bestaansminimatrekkers.	22 000
kandidaat vluchtelingen.	4 000

Bron : Lammertijn O.C., eigen berekeningen.

Samenvattend kunnen wij stellen dat een groot deel van de bevolking in de loop van het jaar op de een of andere wijze beroep doet op een van de vele diensten. Ruimer dan het cliënteel dat beroep doet op de welzijnsdiensten is het doelpubliek. De categoriale migrantenvoorzieningen richten zich tot ongeveer 80.000 Turken en Marokkanen in het Vlaamse Gewest. De strijd tegen de armoede richt zich naar ongeveer 300.000 Vlamingen.

⁵. Voor een meer volledige overzicht zie Lammertijn, O.C., p.533-535.

Hoofdstuk 4.

Steeds toenemende noden.

De welzijnssector is de laatste jaren niet toevallig sterk in de belangstelling gekomen. Er was de roep naar meer maatschappelijke waardering, de bekommernis voor de leefbaarheid van de voorzieningen en de sociale strijd van het personeel voor betere arbeidsomstandigheden en hogere lonen. Dit proces van erkenning en consolidatie van de sector is zeker nog met in zijn laatste fase.

Door een aantal evoluties op het vlak van het gezin (punt 4.1.), de economie (punt 4.2.), de samenstelling van de bevolking (demografie) (punt 4.3.), het sociaal-cultureel leefpatroon (punt 4.4.) de verhoging van de kwaliteitsnorm (punt 4.5.), zal de nood aan een degelijk uitgebouwde sociale dienstverlening in de toekomst bovendien nog groter worden. Wij beperken ons hier tot die aspecten met een direct gevolg op de welzijnssector.

4.1. Ontwikkelaan binnen het gezin.

Het gezin is nog steeds de **basiscel** van onze samenleving. Niemand kan echter ontkennen dat er zich binnen het gezin de voorbije decennia een aantal belangrijke verschuivingen hebben voor gedaan.

Denken wij hierbij maar aan het kleiner worden van de gezinnen (minder kinderen en meer alleenstaanden), de veralgemening van het met twee gaan werken, de langere studiekeerperiode en hogere opvoedingskost van de kinderen en het toegenomen aantal echtscheidingen. Door al deze elementen en door de soms aanwezige spanning tussen het belang van het gezin en dat van het individu, komt het gezin onder druk te staan.

Het is duidelijk dat dit alles zijn gevolgen heeft op de dienstverlening vanuit de welzijnssector. Zo komt 95 % van de groep van geplaatste kinderen uit **uit-elkaar**-gevallen gezinnen. De toenemende nood van het gezin aan ondersteuning en hulpverlening wordt wellicht nog het best geïllustreerd door te verwijzen naar de sterk gestegen vraag naar kinderopvang.

De voorbije jaren (1989-1990) werd het aantal plaatsen voor de opvang van de jonge kinderen (-3j) met enkele duizenden verhoogd. Deze toename deed het budget in dezelfde periode met 32 % toenemen. Ook in de komende jaren wordt nog een verdere stijging verwacht. Kind en Gezin schat dat hiervoor in de komende jaren (1991-1993) zelfs ruim 389 miljoen frank extra nodig is,

Daarmee is nog niet gesproken over de buitenschoolse opvang (kinderen van 3 tot 12 jaar). Het huidig aanbod is daar momenteel eerder beperkt. De vraag van heel wat ouders om vanuit de overheid op dit domein regelend op te treden en ondersteuning aan te bieden wordt steeds luider gesteld.

Met het oog daarop werd zopas (29 mei 1991) een Ronde Tafelconferentie over de buitenschoolse kinderopvang geïnstalleerd. Zonder op de resultaten vooruit te willen lopen is het toch nuttig te weten dat de eerste berekeningen er op wijzen dat de kostprijs van een veralgemeend aanbod hier vlug tot 1 miljard en meer zou kunnen oplopen.

De verschuivingen binnen het gezin hebben niet alleen gevolgen ten aanzien van de vraag naar welzijnsdiensten maar hebben ook hun effect op de **draagkracht** van de gezinnen. Dit geldt met in het minst voor de organisatie van de zorg voor ouderen. Alleen al de verdunning van het gezin bijvoorbeeld zal de potentiële hulp, die ouderen van hun familie kunnen verwachten, in de toekomst sterk doen verminderen.

Zo zou het aantal naaste familieleden waarop ouderen een beroep kunnen doen voortdurend dalen om in 2035 op minder dan de helft terug te **vallen**⁶.

4.2. Economie en welziinszorg.

Op het economisch vlak bestaat de vrees dat door de technologische ontwikkelingen een aanzienlijk deel van de beroepsbevolking met meer aan haar trekken zal komen. In ieder geval leggen deze ontwikkelingen een zwaardere druk op het socialiseringsproces van jongeren en op het aanpassingsvermogen van oudere werknemers.

Het welzijnswerk moet samen met een aantal andere beleidsdomeinen (onderwijs, beroepsopleiding, bijzondere tewerkstellingspolitiek,..) er alles op zetten om te voorkomen dat wij zouden evolueren naar een **duale** samenleving.

Nu reeds bestaan in het welzijnswerk diverse initiatieven waar getracht wordt voor risicogroepen de kloof met de arbeidsmarkt te verkleinen of aangepaste tewerkstelling aan te bieden. De beschermde werkplaatsen (voor fysisch of mentaal gehandicapten) en de sociale werkplaatsen (voor sociaal achtergestelden) zijn hiervan de bekendste vormen.

De laatste werkvorm (de sociale werkplaatsen) zijn nog in volle ontwikkeling. Wellicht verdienen zij in de toekomst een grotere belangstelling vanwege het beleid.

⁶. G. Dhooge, Demografische aspecten, vooruitzichten en effecten de sociale zekerheid, p.5, maart 1989, Instituut sociale zekerheid Leuven.

4.3. Demografische verschuivingen.

Op het vlak van de demografie zijn er de bekende ontwikkelingen van ontgroening (minder jongeren) en de dubbele vergrijzing (meer ouderen en meer oude ouderen).

Tabel 7. Bevolkingsvooruitzichten in Vlaanderen.

Leeftijd	1988	2020	Verschil	
			Abs	%
0- 19	1.440.089	1.011.200	- 428.889	- 30
20- 60	3.162.059	2.761.493	- 400.566	- 13
60-100	1.093.903	1.537.625	+ 443.722	+ 40
80-100	177.533	308.402	+ 130.869	+ 74
Totaal	5.596.051	5.310.318	- 285.733	- 5

Bron : N.I.S., Bevolkingsvooruitzichten 1988-2040.

4.3.1. De vermindering van het absoluut aantal jongeren en hun aandeel in de totale bevolking, zal in de welzijnssector vooral zijn weerslag hebben op het aanbod van welzijnswerkers.

Opleidingen tot welzijnswerker situeren zich vooral in het sociaal hoger onderwijs van het korte type. In volgende tabel (tabel 8) wordt de evolutie gegeven van het aantal studenten dat is ingeschreven in het eerste jaar maatschappelijk assistent en in de richting orthopedagogie (opvoeders le klasse).

Deze studierichtingen zijn wellicht representatief voor de evolutie van het globale aanbod van welzijnswerkers. De voórbij jaren is het aantal eerstejaars maatschappelijk assistenten sterker gedaald (- 16 %) dan demografisch (- 8 %) mocht worden verwacht. De evolutie van het aantal eerstejaars orthopedagogen daarentegen is gunstiger.

Uiteraard hangt de evolutie van het aantal toekomstige welzijnswerkers met enkel af van de demografische evolutie. Ook andere factoren (aantrekkelijkheid van de sector, personeelsstatuut, ...) spelen hierbij een belangrijke rol. Enkel op deze factoren kan het beleid trachten in te spelen (zie deel 2).

Tabel 8. Evolutie van het aantal eerstejaars maatschappelijk assistenten (A), orthopedagogen (B) en 19-jarigen (C).

Jaar	A		B		C
	Aantal	Index	Aantal	Index	Index
85-86	1289	100	766	100	100
86-87	1326	103	759	99	97
87-88	1066	83	807	114	94
88-89	1024	79	761	99	92
89-90	1079	84	750	98	92
89-90	1079	100	750	100	100
2000	744	69	570	76	80
2025	669	62	525	70	73

Bron :Ministerie van Onderwijs en eigenberekeningen.

In dezelfde tabel staan ook de vooruitzichten voor de komende jaren. Het gaat om een extrapolatie (1990-2025) die enerzijds de huidige trend verderzet en anderzijds rekening houdt met de demografische factor.

Zelfs als op korte termijn de aantrekkingskracht van het beroep wordt verhoogd, dan nog zal het potentieel aanbod van welzijnswerkers met bijna 2 % per jaar dalen.

Sommigen verwachten bij ons, net zoals dat nu reeds in vele Europese landen kan worden waargenomen, een trend tot verlenging en academisering van de opleiding tot welzijnswerker. Uiteraard zou dit de dalende evolutie enkel maar kunnen versterken.

Op universitair vlak vormen slechts een beperkt aantal opleidingen (vnl. psychologie, pedagogie en criminologie) de voornaamste recruiteringsbasis voor het welzijnswerk. Ook hier is een dalende trend merkbaar.

4.3.2. Er bestaat bij velen een foutief beeld van de gezondheidssituatie van de + 60-jarigen. In deze leeftijdsgroep verkeren de meesten in prima gezondheid en bezitten in het overgrote gedeelte nog een zeer grote zelfstandigheid.

Naar schatting heeft nog geen 20 % van deze ouderen een minder goede algemene gezondheid. Slechts bij ongeveer 5 % van hen geeft dit aanleiding tot een min of meer continue professionele thuiszorg. In deze leeftijdscategorie wordt daarnaast 5 % in een bejaardenvoorziening verzorgd. Ongeveer 3 % van de + 60-jarigen heeft nood aan woonvormen zoals serviceflats. Deze positieve vaststelling belet niet dat de veroudering van de bevolking meeruitgaven met zich zal brengen.

Hierna volgt een korte samenvatting van de gevolgen van de veroudering op de vraag naar de dienstverlening voor bejaarden⁷.

a. Om een zelfde dienstverlening van huishulp aan meer ouderen te kunnen verzekeren moet het aantal uren bejaardenhulp stelselmatig worden verhoogd. Dit houdt een (cumulatieve) meerkost in van 100 miljoen per jaar. In het jaar 2000 betekent dit dan een meeruitgave van 1 miljard.

b. Op dit ogenblik wordt in een beperkt aantal rustoorden op eigen initiatief in dagverzorging (dagcentra) voorzien. Onrechtstreeks ondersteunen zij de thuisverzorging. Het is daarom de bedoeling dat dagcentra in de toekomst financieel zouden worden aangemoedigd.*

c. Kort verblijf voor bejaarden is een belangrijk element in de ondersteuning van de mantelzorg. Het huidige aanbod is uiterst beperkt. Ook de uitbouw van deze initiatieven zal extra middelen vergen.

d. De behoefte aan serviceflats (22.000 wooneenheden) werd vastgesteld op basis van een programmatienorm (2 flats/100 +60-jarigen). Voor de realisatie van deze norm is een periode van tien jaar voorzien. Dit komt neer op een jaarlijkse toelage (60 %) van 2,8 miljard of 28 miljard in de komende 10 jaar. Het goedgekeurde bouwprogramma van 5.000 **serviceflats**⁹ is reeds goed voor 7 miljard.

e. De veroudering van de bevolking maakte een verhoging van de programmatienorm voor rustoordbedden **noodzakelijk**¹⁰. Gespreid over tien jaar betekent dit een toename van 10.000 bedden, wat neerkomt op een meerkost van 1 miljard per jaar.

Naast het tekort aan bedden is er in de rustoorden voor een aanzienlijk aantal bedden (ca. 20 000) ook het probleem van de brandveiligheid. Op dit ogenblik zijn een aantal rustoorden voorlopig erkend¹¹, hoewel zij niet over een brandveiligheidsattest beschikken. Deze preciaire situatie zou tegen 1995 moeten opgeklaard zijn. Naast de bestaande middelen (1,4 miljard) zullen additionele middelen nodig zijn om het programma tijdig af te werken.

⁷. **Minister** Lenssens, 60+ perspectief, maart 1990.

G. Dhooghe, Raming van de behoeften naar non-profit voorzieningen in Vlaanderen : 1985-2000, CBGS, Brussel, 1987.

⁸ Het decreet van 20 februari 1991 voorziet **trouwens** in een erkenning en betoelaging. De nodige middelen moeten daartoe evenwel nog worden vrijgemaakt.

⁹. Besluit van de Vlaamse Executieve van 10 juli 1985.

¹⁰. **Besluit** van de Vlaamse Executieve van 19 december 1990.

¹¹. Besluit van de Vlaamse Executieve van 29 juli 1989.

4.4. Nieuwe sociaal-culturele patronen.

Er zijn ook de socio-culturele veranderingen. In het dagelijks leven en op het werk worden steeds hogere eisen gesteld op het vlak van de persoonlijke verantwoordelijkheid, de keuzebekwaamheid en de mondigheid van de individuen. Daarnaast is er ook een grotere individuele vrijheid.

Dit alles heeft ongetwijfeld zijn positieve kanten maar anderzijds gaat dit, voor de jongeren zowel als voor de ouderen, gepaard met een verhoogde kans op probleemsituaties en sociaal isolement. Fenomenen als het toenemend spijbelgedrag, de grotere vraag naar de diensten van huwelijksconsultatiebureaus en de evolutie van het aantal zelfdodingen zijn hiervan treffende illustraties.

De toename van het aantal oproepen bij Tele-Onthaal is wellicht een goede indicatie van de manier waarop dit alles zijn gevolgen heeft voor het welzijns-werk

Tabel 9 Evolutie van het aantal oproepen naar Tele-Onthaal in Vlaanderen. 1980-1988

Jaar	Aantal	Gemiddeld aantal/dag	Index
1980	54 435	149	100
1981	58.232	160	107
1982	63 428	174	117
1983	64 117	176	118
1984	59 705	164	110
1985	64 126	176	118
1986	63541	174	117
1987	66 794	183	123
1988	85.936	235	158

Bron : Jaarverslagen Federatie Nederlandstalig Tele-Onthaal

Bijna 4 % van deze oproepen gaan over zelfdoding. Meer dan 40 % van deze oproepen gaan over problemen van sociale inschakeling en relatieproblemen.

4.5. De kwaliteitsnorm stijgt.

Tenslotte en niet in het minst zijn er de evoluties op het vlak van de medische mogelijkheden, nieuwe technieken en gewijzigde pedagogische concepten die de kwaliteit van het leven voor velen hebben verbeterd

Wat betreft het eerste aspect is er de gunstige evolutie van de stijging van de gemiddelde levensduur van heel wat gehandicapten. Nagenoeg alle categorieën van gehandicapten hebben nu bijna een zelfde levensverwachting dan de globale bevolking.

Wat betreft de nieuwe technologische ontwikkelingen zijn er vooral op het vlak van de gehandicaptenzorg heel wat verbeteringen aan te wijzen. Zo openen nieuwe toestellen en technieken voor de gehandicapten aanzienlijke mogelijkheden om zich voldoende te integreren en autonoom te leven in onze maatschappij. Deze verhoging van de kwaliteit van het leven gaat evenwel vaak gepaard met hogere kosten¹²

Tenslotte is er de trend naar meer kleinschalige projecten en een meer gezinsgerichte benadering. Ook deze evolutie zal in een aantal gevallen duidelijke meerkosten met zich brengen

4.6. Conclusie.

De geschetste vooruitzichten maken alvast duidelijk dat op korte en op middellange termijn het welzijnsbudget op substantiële wijze zal moeten worden verhoogd. Een viertal factoren liggen hieraan ten grondslag : (a) de vraag naar een aantal diensten zal nog verder toenemen, (b) er is in heel wat activiteiten een betere personeelsomkadering nodig, (c) de barema's van het personeel zullen verder moeten worden verhoogd, (d) de invoering of het gebruik van nieuwe technieken en (ped)agogische concepten betekent vaak kwaliteitsverhoging maar (soms; ook meer uitgaven,

¹² Illustratief voor deze evolutie is de prijs van een elektrische rolstoel. Tien jaar geleden bedroeg de kostprijs hiervoor 50.000 f. Nu bedraagt de kostprijs meer dan 200.000 f.

DEEL 2 : PRIORITAIRE BELEIDSOPTIES

Hierna volgen onze prioritaire beleidsopties waarin alle betrokkenen van het welzijnswerk aan bod komen. Ze zijn samengevat in 10 punten.

- de cliënt (beleidsoptie 1 en 3),
- de voorzieningen (beleidsoptie 6),
- het personeel (beleidsoptie 2 en 3),
- de vrijwilligers (beleidsoptie 4)
- het beleid (beleidsoptie 5, 7, 8, 9 en 10).

Telkens worden één of meerdere concrete maatregelen voorgesteld. Dat een aantal van deze beleidsopties slechts kunnen gerealiseerd worden in de mate dat er ook meer middelen worden vrij gemaakt, spreekt voor zich.

Beleidsoptie 1. De rechtspositie van de cliënt versterken.
--

De versterking van de rechtspositie van de cliënt vereist maatregelen op drie niveaus m.n. : binnen de instelling, buiten de instelling maar binnen de welzijnssector en op het niveau van de rechtsprocedures.

1. De hulpverleningsovereenkomst.

Het veralgemeend gebruik van een hulpverleningsovereenkomst zou reeds een hele verbetering inhouden van de rechtspositie van de cliënt en ongetwijfeld daardoor ook een bijkomende waarborg zijn voor de kwaliteit van de dienstverlening.

Enkel in de bejaardensector bestaat zo'n overeenkomst en dit in de vorm van een opname- en **verblijfsovereenkomst**¹³. Vooral bij opname in een residentiële voorziening en bij een langdurige ambulante hulpverlening zouden nochtans alle betrokkenen sterk gebaat zijn bij het veralgemeend gebruik van een hulpverleningsovereenkomst. Deze overeenkomst moet dan echter wel meer zijn dan een inventaris van de juridische rechten en plichten - van zowel de hulpvrager als hulpverlener -, het moet ook informatie bevatten over de dienstverlening zelf en over de inbreng en medewerking die wordt verwacht van de hulpvrager.

*Na advies van de Hoge Welzijnsraad*¹⁴ zal in alle residentiële voorzieningen het gebruik van een opname- en verblijfsovereenkomst worden opgelegd. Later zal ook in andere dienstverleningsvormen, een hulpverleningsovereenkomst worden ingevoerd.

¹³. In de bejaardensector is het gebruik van een opname- en verblijfsovereenkomst zelfs verplicht : bijlage B punt 1.9 van het BVE dd. 17.07.1985 (BS 30.08.1985).

Ook in de gehandicaptensector bestaat deze formule : BVE 31.07.1990 op het zelfstandig wonen voor fysiek gehandicapten en BVE 04.04.1990 op het begeleid wonen.

¹⁴. Voor een duiding van dit begrip zie beleidsoptie 9

2. Een interne klachtenprocedure en een plaatsvervarend pleitbezorger.

In alle voorzieningen, om te beginnen in de bejaardeninstellingen, zal een interne klachtenprocedure worden ingevoerd. In een aantal gevallen zal de cliënt deze klacht niet zelf kunnen formuleren. In die gevallen moet een plaatsvervarend pleitbezorger -in de praktijk meestal een familielid- de cliënt in het formuleren van de klacht kunnen bijstaan of vervangen, Experimenten zullen in die zin worden opgezet.

3. Eén centrale ombudsdienst voor de welzijnssector.

Momenteel bestaan reeds heel wat mogelijkheden om buiten de instelling als cliënt opmerkingen over de dienstverlening te formuleren. De socio-culturele organisaties, de ziekenfondsen en de vakbonden zijn hiervan de bekendste voorbeelden en doen ongetwijfeld belangrijk werk.

Het feit dat een aantal van deze organisaties voor hun leden zelfs in rechte kunnen optreden¹⁵, belet niet dat zij ook een aantal duidelijke beperkingen hebben. In een aantal gevallen is de dienstverlening gekoppeld aan het lidmaatschap, in andere gevallen dreigen er 'partij en rechter'-situaties te ontstaan of blijven er psychologische of sociaal-culturele drempels bestaan. Nog belangrijker is dat deze instanties of organisaties in de bemiddeling zelf vaak niet kunnen optreden vanuit een sterke juridische positie (inspectiebevoegdheid, opvragen van dossier, enz.).

Daarom is er nood aan een onafhankelijke dienst met een stevige rechtsbasis en een grote toegankelijkheid, waar iedereen zijn opmerkingen en klachten ten aanzien van de dienstverlening in de welzijnssector zou kunnen formuleren.

Er zal bij decreet één centrale ombudsdienst voor heel de welzijnssector worden opgericht. Deze ombudsdienst - ook de vorm van een raad of instelling is mogelijk - zal een sui generis statuut krijgen en volledig onafhankelijk en autonoom kunnen handelen.

Deze ombudsdienst zal de taak krijgen om, bij klachten van cliënten over de dienstverlening in de welzijnssector, op te treden als bemiddelaar en signaalgever. In de praktijk zal de ombudsdienst daardoor tevens functioneren als een bijkomend instrument van kwaliteitsbewaking. Aan alle voorzieningen en diensten van het welzijnswerk zal de verplichting worden opgelegd om op een duidelijke en aangepaste wijze (bv. formulier, folder, affiche in de wachtzaal) de cliënt bij de eerste contactname te wijzen op het bestaan en de mogelijkheden van deze ombudsdienst.

¹⁵. Voor de ziekenfondsen zie : art. 39 van de wet op de ziekenfondsen dd. 06.07.1990 (BS. 28.09.1990).

Voor de vakbonden zie : art. 728 Gerechtelijk Wetboek., art. 4 van de wet op de collectieve arbeidsovereenkomsten dd 05 12.1968 (BS. 15.01.1969), art. 132 van de wet op de gelijke behandeling van mannen en vrouwen dd 04 08.1978 (BS 17 08.1978) en art 24 van de wet op de ondernemingsraden dd 20 09 1948 (BS 27 89 1948)

Naast de individuele klachtenbehandeling zal deze dienst aan de Vlaamse Raad en de Executieve jaarlijks een rapport voorleggen. Bovendien een inventaris van de werkzaamheden zal de ombudsdienst in dit verslag concrete suggesties formuleren om de rechtspositie van de cliënt in de welzijnssector te verbeteren.

4. Rechtsprocedures.

Er bestaat nu voor nagenoeg elke deelsector een basisdecreet (zie bijlage). Dit komt zowel de rechtszekerheid van de cliënt als die van de dienstverlening ten goede. Er is echter nog een ander aspect.

De wet op de **OCMW's** voorziet voor elke burger de mogelijkheid in beroep te gaan tegen een beslissing van de raad van het OCMW inzake individuele dienstverlening¹⁶. Een gelijkaardige mogelijkheid bestaat niet in de particuliere diensten. Bovendien zouden de cliënten ook met betrekking tot de kwaliteit van de dienstverlening, naar de rechtbank moeten kunnen stappen.

Dit alles zal echter met eenvoudigheid zijn ¹⁷. *Een team van deskundigen zal daarom worden belast met een onderzoek naar een degelijke **juridische** basis* waarop de cliënt kan steunen om ernstige betwistingen over de dienstverlening, van een particulier zowel als van een openbaar initiatief, op een adequate wijze voor de rechtbank te brengen.

¹⁶. Artikel 69-74 van de organieke wet van **8.07.1976 (B.S.5.08.1976)**.

¹⁷. Zie hierover het advies van de Raad van State geformuleerd naar aanleiding van het ontwerp-decreet over het algemeen welzijnswerk. Stuk Vlaamse Raad nr. 514, 1990-1991

Beleids optie 2. Voortzetting van de herwaardering van de loon- en arbeidsvoorwaarden van het personeel.

De laatste jaren zijn er op het vlak van het personeelsstatuut aanzienlijke inspanningen geleverd¹⁸. De komende jaren moeten deze worden verder gezet. De personeelsproblemen komen onder meer tot uiting in het fenomeen van de burn-out en het grote verloop van het personeel¹⁹. Het heeft ook haar gevolgen op het (dalend) aantal eerstejaarsstudenten (zie boven).

De problematiek van de tewerkstelling en de loonvoorwaarden geldt voor het geheel van de welzijnssector. Verschillende elementen spelen hier een rol en hangen nauw samen. Er is het loonpeil maar ook de doorstromings- en promotiekansen, het gelijk loon voor gelijkwaardig werk en de arbeidsbelasting in een aantal sectoren. Daarom moet deze problematiek met een globaal pakket aan maatregelen worden aangepakt.

1. Het algemeen loonpeil optrekken.

De Vlaamse Executive zal met de werkgevers uit de sector en de vakbonden overleg plegen om voor heel de welzijnssector stapsgewijze de loonschalen - waarop de subsidies worden berekend - te herzien Deze verhoging van de loonschalen moet de uitstroom tegengaan en het (komen) werken in de welzijnssector opnieuw aantrekkelijker maken.

2. Het verbeteren van de personeelsomkadering.

In bepaalde deel-sectoren heeft het personeel in een aantal functies te kampen met een zware arbeidsbelasting. Dit heeft ongetwijfeld te maken met de hoge prestatienormen, het veelvuldig voorkomen van een onregelmatig werktijd en met de emotionele belasting die eigen is aan aantal hulpverleningsvormen. Het geleidelijk optrekken van de personeelsnormen is in een aantal gevallen het meest aangewezen. Vooral voor het personeel dat instaat voor de verzorging van gehandicapten en de zwaar zorgbehoevende bejaarden zou dit een aanzienlijke vermindering van de arbeidsbelasting inhouden.

¹⁸. Denk hierbij ook aan de sociale programma's voor de jaren 1990-1991 en 1992. Voor de opvoeders bijvoorbeeld komt dit samen met de specifieke verhogingen neer op een loonsverhoging van 25 %.

¹⁹. Zie ook het symposium over burn-out in de welzijnssector dd. 25.01.1990, georganiseerd door het vroegere Bestuur Studie Kwaliteitsbewaking en Welzijnsplanning (B.S.K.W.).

3. Kansen op bijscholing en permanente vorming vergroten.

Zoals in andere sectoren bestaat er in de welzijnssector een reële nood aan bijscholing, permanente vorming en managementopleidingen. *Maatregelen zullen worden uitgewerkt om de permanente vorming en bijscholing te stimuleren.*

*Het verplicht volgen van een minimum aantal uren vorming (per jaar), zoals dit reeds in een aantal deelsectoren bestaat, zal worden veralgemeend*²⁰. Dit minimumurenpakket aan vorming zal worden vastgesteld in functie van de aard van het werk en de taken waarvoor de werknemer verantwoordelijk is.

Op korte termijn zal *een vormingscommissie* ad hoc, samengesteld uit alie betrokken partners (de voorzieningen, het onderwijs, de VDAB,...) worden opgericht, Zij zal advies uitbrengen over de verdere concrete modaliteiten en gevolgen van deze maatregel. Deze commissie zal ook nagaan op welke wijze de integratie van het bestaand vormingsaanbod verder kan worden bevorderd.

4. De bijzondere tewerkstellingsstatuten dienen in de gewone personeelsformaties te worden opgenomen.

De verschillende vormen van bijzondere tewerkstelling bestaan reeds meer dan 10 jaar. In de beginperiode werd vanuit het beleid vooral de klemtoon gelegd op het werkloosheidsopslorpend karakter van de diverse statuten. De situatie is sindsdien sterk geëvolueerd. De verscheidene programma's zijn in heel de welzijnssector • maar ook elders • een echte impuls geweest tot het verder uitbouwen van bestaande of het opstarten van nieuwe initiatieven. Zo werden bepaalde noden ingevuld of taken opgenomen die eerst nieuw waren maar nu reeds lang hun bestaansrecht hebben bewezen en waarvan de noodzaak en het belang algemeen worden aanvaard.

Een groot deel van de werknemers tewerkgesteld in een bijzonder statuut maken nu integraal deel uit van het personeelsbestand en zijn vaak onmisbaar voor de gewone werking, Om allerlei redenen staat deze situatie een degelijk beleid en een goed algemeen en personeelsbeheer in de weg.

Het grootste gedeelte van deze arbeidsplaatsen moet daarom via de geëigende subsidiekanalen en normeringskaders worden opgenomen en geconsolideerd. Voor de welzijnsdiensten waarvoor er geen of slechts een beperkte normering bestaat (bv. poetsdiensten, kraamzorg) moet de reglementering bij prioriteit worden uitgewerkt. Voor het resterend gedeelte moet het remediërend karakter van deze tewerkstellingsvorm opnieuw sterker worden uitgewerkt en benadrukt.

²⁰ Dit geldt ook voor de werknemers tewerkgesteld in een aantal andere sectoren.

Bij dit alles mag niet vergeten worden dat de bijzondere tewerkstellingsstatuten voor een substantieel deel worden gefinancierd door de Nationale overheid. Deze financiering die gebeurt via de techniek van de trekkingsrechten is vastgelegd in de financieringswet²¹. Daarom is het belangrijk dat deze consolideringsoperatie zo wordt opgezet dat het (globale) budget, dat nu beschikbaar is voor de bijzondere tewerkstellingsvormen, in de toekomst met vermindert.

²¹. Art. 35 van de financieringswet dd. 16.01.1989 (BS 17.01.1989).

Beleids optie 3. Participatie van de werknemers en gebruikers bevorderen.

Alle betrokken partijen - de gebruikers, de werknemers, de vrijwilligers, de voorzieningen, enz. - hebben belang bij een grotere betrokkenheid van de gebruikers en een betere participatie van de beroepskrachten. De participatie van beide groepen zal dan ook worden gestimuleerd.

1. De participatie van de gebruikers.

De vraag hoe de gebruikers beter kunnen participeren stelt zich weliswaar in alle voorzieningen maar is toch het meest relevant voor de residentiële sector.

Momenteel is er slechts in een beperkt aantal sectoren sprake van een bewoners-raad²². In principe kan dit een nuttig instrument zijn om zowel de kwaliteit van de dienstverlening als de betrokkenheid van de cliënten, te bevorderen.

De praktijk wijst echter uit dat een gewone bewonersraad vaak onvoldoende belangstelling kent om werkzaam te zijn. Formules waarbij deze raad wordt verruimd tot een bewoners- en *familieraad* zouden meer succes kennen. Daarom zullen in de bejaardensector en de gehandicaptensector een aantal (bijkomende) proefprojecten in deze richting worden opgestart. Daar waar mogelijk zal deze formule verruimd worden.

2. De participatie van de werknemers.

In het overleg tussen werkgevers en werknemers is er enerzijds het aspect van de arbeidsverhoudingen en -voorwaarden en anderzijds het functioneren, de wijze van aanpak en de organisatie van de voorziening zelf.

Een brede invulling van de inspraakgedachte voor de werknemers is inherent verbonden aan een goed en modern management. In heel wat organisaties en bedrijven heeft het participatief management reeds sedert geruime tijd ingang gevonden. Het betrekken van de werknemer bij het organiseren van het werk heeft in concreto dan ook vooral te maken met een inspraakcultuur, een open communicatie en meer overleg tussen werkgever en werknemer.

Een gestructureerd overleg over de organisatie, de methodiek en de werking van de dienstverlening is evenzeer noodzakelijk.

²². BVE. dd. 17.07.1985 (BS 30.08.1985), bijlage A, punt 5 (service-flats) en bijlage B, punt 5 (rusthuizen). BVE. dd. 31.07.1991, op het begeleid zelfstandig wonen.

Ook in de migrantensector is er een participatie van de gebruiker voorzien, nl. in de raad van Bestuur of in de **Migrantenraad**.

In overleg met alle betrokkenen (werkgevers en vakbonden) zal er in de verschillende sectoren een dialoogstructuur (werkoverleg) met een institutioneel karakter worden opgezet. De vorm van dit overleg tussen werkgevers (directie) en werknemers zal uiteraard worden aangepast in functie van de **schaalgrootte** van de dienst en van de eigen aard van de voorziening.

Vanzelfsprekend zullen naast dit nieuw overleg de klassieke overlegstructuren, met name de ondernemingsraad, het comité voor veiligheid en gezondheid, de basisoverlegcomités en de syndicale delegaties hun volwaardige rol kunnen en moeten blijven spelen.

Beleids optie 4. De mantelzorg en de vrijwilligers de plaats geven die hen toekomt.

De mantelzorg en het vrijwilligerswerk vertonen een aantal specifieke eigenschappen, zoals solidariteit, flexibele inzet, openheid voor de ganse persoon van de hulpvrager, waardoor zij een eigen bijdrage leveren in de welzijnszorg. Daarnaast is er de vaststelling dat zelfs de meest verregaande professionalisering van de welzijnssector de mantelzorg en het **vrijwilligerswerk** niet overbodig kan maken.

Vrijwilligers moeten wel in complementariteit met de beroepskrachten worden ingezet? Het is immers niet de bedoeling de tewerkstelling van de beroepskrachten of hun billijke honorering in het gedrang te brengen.

1. Mantelzorg.

De overheid moet de voorwaarden scheppen zodat de betrokkenen (vaak de naaste familie) echt kunnen kiezen al dan niet een aantal verzorgingstaken, gedurende een bepaalde tijd of voor een langere periode, op zich te nemen. Ten aanzien van deze keuze mag noch in de ene noch in de andere zin, een *culpabiliserende* houding worden aangenomen.

Wanneer door de familie (of derden) een aantal verzorgingstaken op intensieve wijze worden opgenomen betekent dat voor de betrokkenen vaak loonverlies en een aantal andere bijkomende kosten. Via maatregelen in de fiscaliteit en de sociale zekerheid kan in aanzienlijke mate aan deze problemen worden tegemoet gekomen. Zij behoren evenwel tot de nationale bevoegdheid.

*De Vlaamse Gemeenschap heeft in de ondersteuning van de mantelzorg echter even goed een **belangrijke** taak en **verantwoordelijkheid** op te nemen. Zo zal de uitbouw van diensten zoals dagopvang, kortverblijf en oppasdienst, die toelaten de mantelzorg aan te vullen en tijdelijk te ontlasten, systematisch worden verder gezet (zie ook beleids optie 3). Daarnaast zal de mantelzorg ook worden ondersteund door het aanbieden van aangepaste vorming en begeleiding.*

Tenslotte zullen daar waar nodig bijkomende inspanningen worden geleverd om het bestaan van al deze mogelijkheden beter bekend te maken.

²³. Lees in dezelfde zin : Advies van de SERV inzake het Algemeen Welzijnswerk dd. 8 mei 1991.

2. Vrijwilligerswerk.

*Het vrijwilligerswerk heeft in het algemeen **behoefte** aan een betere ondersteuning van het organisatorisch kader.* In een aantal specifieke situaties is een goed organisatorisch kader zelfs essentieel voor het aantrekken, de begeleiding en de vorming van de **vrijwilligers**.

In principe zal de subsidiëring voor de begeleiding van vrijwilligers **vooral** geregeld worden via de **subsidiëringsmodaliteiten** van de instellingen. Voor het autonoom georganiseerd vrijwilligerswerk zal, gezien zijn aparte plaats in het geheel van het voluntariaat, evenwel een specifieke **subsidieregeling** worden uitgewerkt”. Er zal daarbij worden rekening gehouden met de bestaande **subsidis-regelingen** in de sector cultuur.

²⁴. Lees in dezelfde zin :

- Advies van de SERV inzake het Algemeen **Welzijnswerk** dd. 8 mei 1991 p 5.
- Artikel 7 **van** het ontwerpdecreet Algemeen Welzijnswerk, o.c.

Beleids optie 5. Een grotere doelgerichtheid, meer samenwerking, differentiatie en programmatienormen van de voorzieningen.

1. Een crrotere doelgerichtheid.

Vragen of het OCMW wel zijn doelpubliek bereikt, welke leeftijdsgroepen de **JIAC's** bereiken, hoeveel migranten bereiken de lokale integratiecentra (L.I.M.), zijn vragen naar de doeltreffendheid van het beleid. Doelgerichtheid bij de inzet van de middelen is dan ook erg belangrijk. *Zowel in de beleidsvoorbereiding als in de uitvoering zal dit aspect voortdurend worden geëvalueerd.?*

2. Meer gezinsgericht door een crrotere differentiatie aan voorzieninaen.

Het aanbod aan zorgverlening moet zodanig worden uitgebouwd dat de eigen mogelijkheden van de cliënt zoveel mogelijk aan bod kunnen blijven komen. Door het subsidiariteitsprincipe consequent toe te passen wordt de autonomie van diegene die zorg nodig heeft maximaal gerespecteerd en wordt het gezinsgericht karakter van het verzorgingsaanbod benadrukt. *Daarom zal zowel in de jeugd- en gehandicaptenzorg (bv. begeleid wonen) als in de bejaardenzorg (bv. kortopvang en dagverblijf) de differentiatie aan voorzieningen, op basis van het reeds bestaand legistiek kader, verder worden gestimuleerd.*

²⁵. Zo werden recent aan meerdere onderzoeksinstanties studieopdrachten gegeven om de aanwending van de middelen in de diverse armoedeprojecten te onderzoeken, Het betreft hier voornamelijk de evaluatie van de zgn. kansarmoedefondsen Lenssens. Zo zullen onder meer het PAO, de sociale leerwerkplaatsen en de basisschakels als project en als werkvorm op hun effectiviteit en efficiëntie beoordeeld worden. In tweede orde zullen ook projecten uit het Vlaams Fonds voor Integratie van Kansarmen (**VFIK**) aan bod komen. Daarnaast onderzoekt het grootschalige **METHOKA-project** (Methodiekenontwikkeling **Kansarmoede**) een aantal nieuwe methodische **benaderingen**.

3. Meer samenwerking.

Op het plaatselijk vlak bestaan in de welzijnssector heel wat (spontane) Samenwerkingsinitiatieven. Ook vanuit het beleid wordt deze samenwerking gestimuleerd. Het Permanent Armoede Overleg (PAO) (kansarmoedebestrijding) en de Welzijnsraden (algemeen welzijnswerk) zijn daarvan goede voorbeelden. Bijkomende stimulansen zijn echter nodig. Nu gebeurt het niet zelden dat voor eenzelfde probleemsituatie verscheidene instanties naast elkaar hun hulpverlening aanbieden. *In een eerste fase zullen vooral in het algemeen welzijnswerk initiatieven worden genomen om tot een beter overleg en samenwerking te komen?*

4. Betere spreiding.

In een beperkt aantal sectoren bestaan er voor de verscheidene dienstverleningsvormen **programmationenormen**²⁷. *Ook voor de andere sectoren zullen dergelijke normen worden opgesteld.* De Provinciale Welzijnscommissies zullen betrokken worden bij het opstellen van dit spreidingsplan.

²⁶. Zie ook art. 12 en 13 van het ontwerpdecreet op het algemeen welzijnswerk (Stuk Vlaamse Raad nr. 514). Dit ontwerpdecreet werd op 18.06.1991 reeds goedgekeurd door de commissie welzijn van de Vlaamse Raad.

²⁷. - Voor de sector algemeen welzijnswerk zie : art. 11 van het BVE op de centra voor residentieel welzijnswerk dd. 04.04.1990, art. 3 van het BVE op de diensten begeleid zelfstandig wonen dd. 04.04.1990.

- Ook in de bejaardensector bestaan dergelijke normen.

Beleids optie 6. Naar een meer solide financieringsbasis voor de welzijnsvoorzieningen.

Welzijnsvoorzieningen moeten creatief kunnen inspelen op welzijnsbehoeften. Zij moeten instaan voor voldoende en kwalitatief hoogstaande diensverlening. Dit veronderstelt beleidsvisie, goed management en volgehouden financiële inspanningen.

De problemen inzake de financiering van de welzijnsvoorzieningen situeren zich vooral op twee vlakken. Ten eerste is er het probleem dat in een aantal gevallen te weinig kostenfactoren in aanmerking komen voor subsidie. Ten tweede hebben een aantal voorzieningen ook te kampen met laattijdige uitbetalingen.

Er zal worden gewerkt aan een meer solide financieringsbasis vanuit drie opties.

1. De subsidies moeten alle kosten dekken.

De kostenfactoren die in aanmerking komen voor subsidie dekken niet altijd de volledige personeels- en werkingskosten van de voorzieningen en diensten. *De subsidies moeten* er in *principe* toe leiden dat de toelagen van de verschillende overheden (Nationale Overheid, Vlaamse Gemeenschap, provincie en gemeente), samen met de eventuele bijdrage van de cliënt, *deze personeels- en werkingskosten (inclusief afschrijvingen) voor 300 % dekken.*

2. Stipte uitbetaling van de subsidies.

In een aantal situaties hebben voorzieningen en diensten, ondanks het feit dat zij de procedures tot aanvraag tijdig en correct hebben nageleefd, te kampen met een laattijdige uitbetaling van de toelagen. *Subsidies dienen tijdig uitbetaald te worden door het instellen van een meer aangepaste en eenvoudige procedure.* Grotere voorschotten die op een vroeger tijdstip worden uitbetaald zullen eveneens in belangrijke mate bijdragen tot een concrete verbetering van de kassituatie van de voorzieningen.

3. Ruimte laten voor experimenten.

Naast de gewone subsidieregelingen moeten er financiële middelen voorzien worden voor experimenten. Met deze middelen kan daar waar nodig worden ingespeeld op de evoluerende noden van de welzijnssector en op nieuwe beloftevolle (ped)agogische concepten.

Beleids optie 7. Het Welzijnseffectenrapport (WER), signaalrapporten en een sociale barometer. Instrumenten ter voorkoming van de afwenteling van problemen op de welzijnssector.

1. WER.

Momenteel worden heel wat problemen op een directe of indirecte wijze op de welzijnssector afgewenteld. Bij het uitstippelen van een welzijnsbeleid moet daarom voldoende aandacht gaan naar het vermijden van welzijnsproblemen die het gevolg zijn van maatregelen of beslissingen die in andere maatschappelijke sectoren worden genomen.

Op het Vlaams Welzijnscongres werd naar analogie met het milieueffectenrapport (MER) dan ook gepleit voor de invoering van een welzijnseffectenrapport (WER). De analogie gaat hier wel niet helemaal op. Dit is echter geen reden om de idee te verwerpen. Integendeel, er is juist nood aan een instrument dat bij belangrijke of ingrijpende beslissingen in andere maatschappelijke sectoren zoveel mogelijk afwentelingsfenomenen voor de welzijnssector zou helpen vermijden. Wel moet er bij de uitwerking van dit idee rekening worden gehouden met een aantal gevaren.

Vooreerst moet er worden vermeden dat er een inflatie ontstaat van allerlei effectenrapporten. Er is ook het probleem van de bijkomende vertraging in de besluitvorming. Naast de diverse consultaties is er immers ook het begrotingsadvies en het advies van de SERV en dat van de bevoegde Hoge Raden. Tenslotte bestaat ook het gevaar dat het begrip welzijnsbeleid zou worden verruimd tot al datgene dat het lot van de mensen verbetert. Een objectief dat in feite de betrachting moet zijn, en in hoge mate ook is, van elk algemeen politiek beleid. Met dergelijke ruime invulling van de WER zou de Minister van Welzijn bevoegd worden voor alle sectoren van het maatschappelijk leven wat uiteraard niet de bedoeling is.

Opdat de WER-formule een substantiële bijdrage zou leveren tot het versterken van de welzijnsdimensie in de andere beleidsdomeinen *zal een wetenschappelijke instelling op korte termijn een concrete en haalbare WER-formule uitwerken.*

2. Signaalrapporten

Registratie in de welzijnsvoorzieningen is een instrument van kennisverwerving over de gebruikers van welzijnsvoorzieningen, hun problemen, de geboden hulpverlening en het effect van de hulpverlening.

Door de veralgemeende invoering van registratie en de verwerking ervan tot *signaalrapporten* zal de samenleving een duidelijk beeld krijgen van de welzijnssector. Deze signaalrapporten zullen ook aanwijzingen bevatten over de maatschappelijke factoren en mechanismen die het welzijn beïnvloeden en bedreigen.

3. Sociale barometer.

Aan de hand van een aantal relevante indicatoren zal jaarlijks een beeld worden geschetst van het welzijnspeil dat in Vlaanderen wordt bereikt. Deze zogeheten *sociale barometer* dient een kwantitatieve aanduiding te geven van de levensvoorwaarden die de kansen op maatschappelijke participatie en integratie bepalen. Hij moet breder opgevat zijn dan alleen de sfeer van de bestaansonzekerheid en het gebruik van de sociale voorzieningen.

Beleids optie 8. Het VESOC uitbreiden tot de welzijnssector.
--

In ons land bestaat er reeds lang een sterke traditie op het vlak van het **sociaal-economisch** overleg tussen werknemers en werkgevers. Met de oprichting van de SERV in 1985 werd deze traditie in Vlaanderen verder gezet. Ook het formuleren van adviezen over de welzijnssector behoort tot haar bevoegdheden? Binnen de SERV is er trouwens een afzonderlijke welzijnscommissie in oprichting. Naast dit twee-partijen overleg is er ook het Vlaams Economisch Sociaal Overlegcomité (VESOC). Dit driedig overlegcomite (overheid, werknemers en werkgevers) wordt voorgezeten door de Voorzitter van de Vlaamse Executieve.

Door de grotere maatschappelijke impact van de welzijnssector en de omvang van het budget wordt de nood aan zo'n drie-partijen overleg, over de **specifieke** aspecten en problemen van de welzijnssector, steeds sterker aan gevoeld .

Het driedig karakter van het overleg wordt in het bijzonder verantwoord door de speciale positie van de overheid in de welzijnssector. De overheid is immers in verschillende opzichten direct betrokken partner, niet in het minst omdat zij in zeer grote mate instaat voor de financiering van de welzijnssector.

Dergelijk overleg kan best binnen de bestaande structuren worden ingepast. *Daarom wordt voorgesteld dit overleg, ten minste twee maal per jaar, te organiseren **in** de schoot van de VESOC.* Vanzelfsprekend zullen de sociale partners voor zover nodig de mogelijkheid **krijgen** de samenstelling van hun delegatie aan te passen.

Beleids optie 9. Eén centrale Vlaamse Welzijnsraad.

Binnen de welzijnssector beschikken de verscheidene werkvormen of sectoren via de verschillende Hoge Raden (zie bijlage) reeds over heel wat mogelijkheden om adviezen te formuleren over maatregelen die betrekking hebben op hun eigen activiteiten. Op voorstel van het Vlaams Welzijnscongres zal de werking van deze raden worden geëvalueerd.

Daarnaast bestaat er een consensus over de nood aan inspraak en **adviesverstrekking** over de globale ontwikkeling van de welzijnssector en zijn samenhang. Er zijn immers heel wat aspecten die dwars doorheen de verschillende deelsectoren lopen. Hierbij wordt onder meer gedacht aan : opleiding en bijscholing, vrijwilligerswerk, statuten en loopbanen, **samenwerking** tussen de diensten, **gebruikers- en werknemersparticipatie**, enz. Ook deze aspecten moeten op een stelselmatige wijze kunnen worden besproken.

*Om aan deze behoefte tegemoet te komen zal er bij decreet **één** Centrale Vlaamse Welzijnsraad (CVW) worden opgericht. Deze Raad zal voor de helft worden samengesteld uit leden van de bestaande Hoge Raden en voor de andere helft uit werkgevers, werknemers, leden uit gebruikersorganisaties en een aantal deskundigen. Deze laatsten worden aangeduid door de Vlaamse Executieve.*

De diverse Hoge Raden en de Centrale Vlaamse Welzijnsraad zullen voor hun **werking** kunnen rekenen op een degelijke logistieke en administratieve ondersteuning en onderbouw.

Beleids optie 10. Een betere wetenschappelijke onderbouw van het Welzijnsbeleid.

Zowel het algemeen welzijnsbeleid als de administratie en de hoge raden hebben nood aan een betere wetenschappelijke ondersteuning. Functioneel kan hier een onderscheid gemaakt worden tussen het toegepast wetenschappelijk onderzoek en de implementatie ervan.

1. Wetenschappelijk onderzoek.

De komende jaren *zal* een *impulsprogramma* worden opgestart om het wetenschappelijk onderzoek in de welzijnssector een nieuwe dynamiek te geven. De Centrale Vlaamse Welzijnsraad kan hierbij als adviescomité functioneren.

Bovendien zal het *Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudien* (CBGS) zo worden omgevormd dat het beleidsrelevante wetenschappelijke studies en rapporten kan uitbrengen over alle domeinen van het welzijnsbeleid.

2. De implementatie van het wetenschappelijk onderzoek.

Met de herstructurering van de administratie van de Vlaamse Gemeenschap zijn er op dit vlak belangrijke wijzigingen doorgevoerd. Voortaan *zullen zowel de Algemene Planningsdienst* (Departement Algemene Zaken en Financiën), als *het Bestuur Algemeen Welzijnsbeleid* (Departement Welzijn Volksgezondheid en Cultuur), *instaan voor het gericht ondersteunen van het welzijnsbeleid*. Met alle betrokken partijen zal worden nagegaan hoe dit in de meest optimale omstandigheden kan gebeuren.

Overzicht van de belangrijkste decreten en besluiten in de Welzijnssector.

	Decreet Besluit	Verschijsning B.S.
1. O.C.M.W. * Bijzonder Fonds voor Maatschappelijk Welzijn	DEC 31/07/90 BVE 06/02/91	BS 30/03/91
2. Algemeen Welzijnswerk * Algemeen Welzijnswerk * CMW * CLG * JIAC * Tele-Onthaal * Diensten voor Forensische Welzijns- zorg	(a) BVE 28/07/83 BVE 11/09/85 BVE 12/12/90 KB 20/07/73 BVE 24/07/85	BS 06/10/83 BS 31/12/85 BS 20/12/90 BS 15/08/73 BS 28/11/85
3. Residentiële maatschappe- lijke dienstverlening * Diensten Begeleid Wonen voor Jongvolwassenen * Thuislozenzorg * Opvangcentra voor Jongeren	BVE 04/04/90 BVE 04/04/90 (b)	BS 06/07/90 BS 06/07/90

. Gezins- en bejaardenzorg		
Basisdecreet Voorzieningen voor bejaarden : gewijzigd bij	DEC 05/03/85	BS 30/08/85
	DEC 13/04/88	BS 10/05/88
	DEC 20/12/89	BS 30/12/89
	DEC 21/12/90	BS 29/12/90
	DEC 20/02/91	BS 06/03/91
Dienstencentra, Service- flats en woningcomplexen, Rusthuizen en RVT	BVE 10/07/85	BS 30/08/85
	BVE 17/07/85	BS 30/08/85
	BVE 04/04/90	BS 25/04/90
	BVE 27/02/91	BS 22/03/91
* Kind en Gezin	DEC 29/05/84	BS 22/08/84
- Gesubsidieerde dagop- vang		
. Ouderbijdrage	BVE 29/12/89	BS 26/01/90
. KDV en DOG	BVE 19/07/89	BS 10/10/89
- Niet-gesubsidieerde dagopvang		
. POI en POG	MB 27/12/88	BS 17/01/89
- Bijzondere opvang		
. KDN en KOC	BVE 30/07/85	BS 07/11/85
	BVE 20/06/90	BS 08/08/90
- Adoptie	BVE 31/01/90	BS 28/02/90
- Kindermishandeling	BVE 08/07/87	BS 15/01/88

5. Bijzondere jeugdbijstand		
- Coördinatie Basisdecreet	BVE 04/04/90	BS 08/05/90
- Oprichting & werkwijze Comités BJB gewijzigd bij	BVE 20/07/88	BS 19/11/88
	BVE 18/07/90	BS 27/09/90
- Erkenningsvoorwaarden & subsidienormen BJB	BVE 28/05/91	(c)
- Oprichting & werkwijze Bemiddelingscommissie BJB gewijzigd bij	BVE 20/07/88	BS 19/11/88
	BVE 23/12/88	BS 21/02/89
	BVE 31/05/90	BS 11/08/90
	BVE 10/10/90	BS 20/11/90
	BVE 22/05/91	(c)
- Uitvoering art. 24 Basisdecreet	BVE 12/10/88	BS 22/12/88
	BVE 10/05/89	BS 16/06/89
- Vaststelling regelen beheer en werking Fonds BJB	BVE 30/01/90	BS 16/03/90
- Inwerkingtreding art. 31 tot 33	BVE 30/01/91	BS 04/05/91

6. Gehandicaptenzorg		
* Vlaams Fonds	DEC 27/06/90	BS 08/08/90
* Fonds 81: Ambulante sector		
- Thuisbegeleiding	BVE 07/02/90	BS 01/06/90
- Begeleid Wonen	BVE 04/04/90	BS 16/06/90
- Zelfstandig Wonen	BVE 31/07/90	BS 26/10/90
* Fonds 81: Residentiële & Semi-residentiële sector		
- Loon- en arbeidsvoorwaarden	BVE 19/07/89 tot wijz. KB 30/03/73 BVE 19/07/89 tot wijz. MB 24/04/73 BVE 19/07/89 tot wijz. MB 18/06/75	BS 05/12/89 BS 05/12/89 BS 05/12/89
- Invoering nieuw financieringsstelsel	BVE 29/07/89 tot wijz. KB 30/03/73 BVE 29/07/89 tot wijz. MB 14/06/78 BVE 29/07/89 tot wijz. MB 24/04/73	BS 05/12/89 BS 05/12/89 BS 05/12/89
- Wijziging van de voorschotten	BVE 19/07/89 tot wijz. BVE 23/12/87	BS 05/12/89
- Arbeidsbelasting (weekendmkadering)	BVE 29/07/89 tot wijz. MB 24/04/73 BVE 29/07/89 tot wijz. MB 18/07/75	BS 05/12/89 BS 05/12/89
- Anciënniteit	BVE 31/07/89 tot vastst. arb.dagen (KB 30 maart 1973) BVE 31/07/89 tot vastst. arb.dagen (MB 18 juni 1975)	BS 05/1289 BS 05/12/89

7. Migranten, vluchtelingen en woonwagenbewoners		
* Integratiecentra migranten	BVE 18/07/90	BS 25/10/90
* Onthaal vluchtelingen		
* Woonwagenterreinen	BVE 29/06/83	BS 23/08/83
8. Samenlevingsopbouw	(b)	

(a) Het betreffende ontwerpdecreet is reeds goedgekeurd in de Commissie Welzijn van de Vlaamse Raad.

(b) In voorbereiding.

(c) Nog niet verschenen.

